

Huset Möhlenbrock

Sigurd Möhlenbrock, en epok i svensk bibliotekshistoria

Ingrid Atlestam

När Sigurd Möhlenbrock lämnade sin tjänst som stadsbibliotekarie i Göteborg 1978 flyttade han till Klädesholmen i Bohusläns skärgård och gjorde sedan bara några enstaka gästspel i den biblioteksvärld han varit en av de dominerande och mest aktiva i under fyra decennier. I november 2007 avled han 92 år gammal. Ingrid Atlestam, en gång nyanställd 68-aktivist i hierarkiska Göteborgs stadsbibliotek, har haft anledning att nansera sin syn på honom.

"Folkbildning är frihet och andlig tillväxt för den enskilde, solidaritet och humanitet för de många"
(Sigfrid Leander, folkbildning och folkföreläsningar, 1978)

"Klasskampen inträder uti sitt kulturskede då kampen gäller ej brödet blott men även bildningen, då arbetaren växt från produktionsmänniska till kulturmänniska, delaktig i den kultur han bär på sina axlar."
(Rickard Sandler, Mångfald eller enfald, 1937)

(Citerat av Sigurd Möhlenbrock i Folkbildning och bibliotek)

Sigurd Möhlenbrock hade, enligt egen utsaga på grund av sin partitillhörighet och brist på doktorshatt, blivit förbigången vid tillsättandet av ny stadsbibliotekarie i Stockholm i början av 50-talet. Men år 1955 blev han, så som han beskriver det i sina memoarer, Folkbildning och bibliotek (1989), uppmanad av den socialdemokratiska biblioteksstyrelseordföranden Helge Nyberg att söka tjänsten i Göteborg. *"Vi vill att du flyttar till Göteborg och hjälper oss att ställa saker och ting tillrätta!"* Sigurd Möhlenbrock utsågs till chef av en enig styrelse efter att de borgerliga fått valet godkänt av sin tongivande opinionsbildare, Göteborgspostens chefredaktör och ägare Harry Hjärne. Den nye stadsbibliotekarien, redan en välkänd person i biblioteksvärlden, hade hunnit vara både sekreterare och ordförande i fackföreningen Svenska folkbibliotekariet, sekreterare i den statliga folkbiblioteksutredningen i slutet av 40-talet och stadsbibliotekarie, först i Varberg och sedan i Norrköping. Dessutom anlätades han mycket som föreläsare och var en flitig skribent i dags- och fackpress vad gällde brandtal för boken, litteraturen och biblioteket

och mer bibliotekstekniska och organisatoriska ämnen.

Biblioteksvärldens Carl Hamilton

Redan innan bibliotekarieutbildningen, som han inte kom in på på grund av sin låga ålder, hade Sigurd Möhlenbrock blivit känd i biblioteksvärlden som en som kom, såg och ställde tillrätta. Han var en biblioteksvärldens Carl Hamilton, såg vad som behövde göras, genomförde det "med hårda nypor" som han själv uttrycker det i sina memoarer. Efter en kort elevtid vid Borås Stadsbibliotek, fick han som 21-åring uppdraget att slå ihop tre små bibliotek till ett kommunbibliotek i Sandviken. Det var där han gick med i socialdemokratiska partiet och engagerade sig i ABF, två rörelser han höll fast vid och arbetade aktivt inom genom alla år. Efter fullgjort uppdrag blev han erbjuden bibliotekschefstjänsten, men tackade nej eftersom han bedömde att det nog var bäst att avsluta utbildningen först. Efter en månad vid Skolöverstyrelsens biblioteksskola i Stockholm kom inkallelseordern, men han fick sedan specialtillstånd att under en permissionsvecka tenta av alla ämnen

och fick så sin bibliotekarieexamen utan att ha deltagit i undervisningen.

Maktposition

Under sina tjugotre år som stadsbibliotekarie i Göteborg engagerade sig Sigurd Möhlenbrock också i kommunalpolitiken, bl. a. som sekreterare i den socialdemokratiska fullmäktigegruppen och senare även kommunstyrelsegruppen, samt som ordförande i ABF. Detta gav honom en maktposition som han utnyttjade för biblioteksverksamhetens bästa. Dessutom var han fortsatt en mycket efterfrågad föreläsare och författare i biblioteksfrågor, inte bara i Norden utan i Europa och då i första hand Östeuropa. Sina idéer hämtade han framförallt från USA. Det fanns under några decennier knappast någon större bibliotekspolitisk händelse eller fråga i Sverige där inte Sigurd Möhlenbrock hade inte bara ett finger med i spelet utan pekade med hela handen.

Första tioårsplanen

I de intervjuer med den nye bibliotekschefen som publicerades hösten 1955 ser han, liksom sin företrädare, det trångbodda gamla Dicksonska huvudbiblioteket,

bristen på utbildade bibliotekarier och det magra filialnätet som de största problemen. Dessutom betonar han vikten av att satsa på biblioteksverksamhet för barn och ungdom, att överhuvudtaget arbeta mer uppsökande, att på alla sätt marknadsföra biblioteket och att följa med i den tekniska utvecklingen.

Med stor handlingskraft och skicklighet gav sig Sigurd Möhlenbrock in i sitt framgångsrika arbete att skaffa resurser till det som kom att bli en enastående biblioteksutveckling. Självt beskriver han i sina memoarer själva starten så här:

"En del av mina kollegors tidigare olycksprofetior beträffande biblioteksverksamheten i Göteborg visade sig snart slå in. Framförallt gällde det politikernas (av alla läger) inställning till kulturen i allmänhet och till biblioteksverksamheten i synnerhet. Jag blev ganska snart klar på, att här behövdes en långtidsplanering. Efter samråd med biblioteksstyrelseordförande

Helge Nyberg, som personligen introducerat mig hos stadens ledande politiker av skilda kulörer, gick jag till stadens "finansminister" Arne Berggren och presenterade för honom en idéskiss om hur jag tänkte mig den framtida utvecklingen av biblioteksverksamheten i Göteborg. Arne Berggren lyssnade noggrant och sen sa han ungefär som så: "Jag kan lova dig att stödja dig i dina förslag om alla dessa nya bibliotek, som jag tycker ligger helt i linje med partiets kulturpolitik, men du måste själv vara med och ta fram en del av pengarna som ska till. Alltså i klartext: rationalisera verksamheten och du får behålla vinsterna.

Det tyckte jag var ett förslag med mycket av fair play i sig, och jag lade upp mitt arbete efter den modellen."

Denna filosofi ledde till att arbetsorganisation och rutiner studerades minutiöst och effektiviserades, framförallt genom en ökad renodling av kanslist- respektive bibliotekarieuppgifter, centralisering av inköps- och katalogarbetet till huvudbiblioteket organiserat enligt löpandebandprincipen och genom införande av tekniska hjälpmedel. Elektriska skrivmaskiner, stämpelklockor, nya apparater för kopiering av katalogkort m.m. gjorde att antalet kanslist kunde minska och bibliotekarierna kunde ägna mer tid åt det de var

utbildade för. När man sedan övergick till att köpa merparten av böckerna genom Bibliotekstjänsts sambindningsservice, som Sigurd Möhlenbrock givetvis tagit initiativet till att starta, kunde katalog- och inköpsavdelning krympas ytterligare. Införandet av fotomekanisk utlåning i slutet av 50-talet innebar att 25% av lånediskpersonalen sparades in. Datoriseringen i mitten av sjuttioalet rationaliserade bort ytterligare tretton kanslisttjänster. Prestationsbudgetering lärde Sigurd Möhlenbrock i USA på 50-talet och var först med att införa i Göteborgs kommun. Hårdare reglering av arbetstiden, skrivna rutiner och riktlinjer för stort och smått gjorde sitt till för att skapa den biblioteksorganisation som fått omdömet en av världens effektivaste.

Sigurd Möhlenbrocks första tioårsplan för utbyggnaden av filialsystemet antogs av fullmäktige 1958. Den innebar en satsning på större och färre filialer jämfört med den tidigare politiken. Det fastslogs att närområdet borde ha en befolkning på minst 10.000 personer för att ge tillräckligt underlag för ett bra bibliotek.

Stadskollegiets besparingskommitté begärde 1959 att man från bibliotekets sida skulle räkna ut, vad som skulle kunna sparas genom minskat öppethållande och avgiftsbelagda lån. Dessutom ville man gärna ha ytterligare förslag på kostnadsminskningar. På grundval av ingående undersökningar av arbetsbelastning, lånefrekvens m.m. tillbakavisade stadsbibliotekarien besparingskraven som orealistiska och stridande mot bibliotekets målsättning.

Istället lade han fram ett förslag till reviderad generalplan för den fortsatta utbyggnaden av biblioteksverksamheten. Planen antogs av stadsfullmäktige 1962 och innebar att den i 1958 års upplaga antydda regionindelningen genomfördes. Göteborg blev först i landet med denna amerikanska modell för nivågruppering av stadsdelsbiblioteken, en modell som finns kvar trots snart tjugo år med stadsdelsnämnder.

"Viktoria. Tomten är vår!"

Så lød det telegram som nådde Sigurd Möhlenbrock när han befann sig på en internationell bibliotekskonferens i Madrid hösten 1958. Att lyckas

få tomten vid Götaplatsen till det nya huvudbiblioteket såg Sigurd Möhlenbrock själv som sin största bedrift. Det gamla Dicksonska folkbiblioteket från 1897 var sedan länge urvuxet. De ledande socialdemokraterna förutsatte att det nya huvudbiblioteket skulle ligga vid Järntorget, granne med Folkets hus, de borgerliga tyckte inte att ett folkbibliotek var fint nog att ligga vid toppen av stadens paradgata. Men Möhlenbrock lyckades med idogt lobbyarbete få igenom sitt förslag om Götaplatsen.

I programskrivelsen "Öppna dörrens politik", som var del av underlaget för arkitekttävlingen framförde bibliotekschefen sina synpunkter på det nya bibliotekets funktion interfolierat med citat från amerikanska biblioteksauktoriteter och 1949 års folkbibliotekssakkunniga, vars sekreterare han var: *"En analys av folkbibliotekets uppgifter och verksamhetsformer, sådana de ter sig i dag, ger först och främst ett påtagligt intryck av hur snabbt utvecklingen gått inom detta kulturområde under en jämförelsevis kort tid. Helhetsbilden är så radikalt förändrad mot tidigare, att utvecklingen gott kan sägas ha varit revolutionerande. Man märker detta på bibliotekens ekonomi, deras lokaler, personal och bokbestånd. Man kan därigenom konstatera, att folkbiblioteket numera har erkänts som en nödvändig och samhällsnyttig institution.*

Uppgifterna har vidgats rent kvantitativt och de har fördjupats kvalitativt. Den tidigare så skarpa klyftan mellan det vetenskapliga bibliotekets och det större folkbibliotekets uppgifter har väl icke helt överbrygats men väl minskats i skiljande avstånd. Det moderna svenska folkbiblioteket sådana det ter sig i större och medelstora städer tenderar alltmär i riktning mot ett enhetsbibliotek, d.v.s. en bibliotekstyp, som alltefter sina skiftande förutsättningar på ett helt annat sätt än tidigare kan svara mot berättigade krav från sinsemellan mycket olika låntagargrupperns sida.

... *Lika markant som folkbibliotekets funktion av i dag blivit som ett på en gång effektivt distributionsorgan för god litteratur av de mest skiftande slag och samtidigt en kulturinstitution bland flera andra i tjänst hos den allmänna strävan att främja*

läsning av god litteratur för såväl vuxna som barn och ungdom - lika markant är dess position av allmän informationscentral i samhällets tjänst.

Denna senare funktion innebär ett intensivt utnyttjande av folkbibliotekets bestånd av böcker, tidskrifter och annat informationsmaterial genom en fackutbildad bibliotekspersonal, som genom telefonservice och i sin allmänna verksamhet i bibliotekets läsesalar och facksalar till tjänst för både allmän och en stundom långt gående individuell service ger upplysning i de mest skiftande ämnen och frågor. Bibliotekens referenstjänst har blivit ett oundgängligt hjälpmedel för den moderna människan till orientering och objektiv, saklig information i aktuella problem.

*.....
Frågan om den lämpligaste tomten för nytt huvudbibliotek har under många år haft en stark aktualitet, och olika alternativa förslag har därvid framförts. När Fastighetsnämnden på Folkbiblioteksstyrelsens framställning beslutit reservera tomt inom 29 kvarteret Stenhammar i stadsdelen Lorensberg, har det skett på bland annat följande av styrelsen framförda synpunkter.*

Med hänsyn till att ett modernt folkbibliotek arbetar i stort sett efter två linjer, dels genom att man vill

erbjuda de låntagare, biblioteket redan har, en så fullgod service som möjligt, dels genom att det i folkbiblioteksverksamheten ligger en medveten strävan att ständigt vidga kretsen av bokläsare, har det varit ett primärt önskemål, att biblioteket skall vara så centralt beläget som möjligt. Med den nu reserverade tomten vid Götaplatsen kommer huvudbiblioteket jämväl i ett tillfredställande grannskap av de övriga kulturinstitutionerna vid stadens kulturcentrum och dessutom i nära kontakt med den långa raden av högre skolor, vilkas elever i mycket stor utsträckning kan förväntas använda det nya huvudbibliotekets resurser. Ett stort, modernt folkbibliotek har dessutom en viktig funktion att fylla gentemot stadens näringsliv, vilkas representanter i huvudbibliotekets specialssamlingar skall kunna få en för deras verksamhet erforderlig litteraturtjänst. Också i detta fall talar närheten till affärscentrum för den föreslagna placeringen.

Men Götaplatsen är också en plats till vilken människorna drages utan kanske något på förhand bestämt mål. Redan härigenom får biblioteket, som bör hållas tillgängligt under så stor del av dagen som möjligt, goda tillfällen att få kontakt med besökare på Götaplatsen av mer eller mindre tillfällig karaktär.

Den omställning av samhällslivet, som automationen kommer att

medföra, kommer vidare att kräva allt bättre utbildning för yrkesutövare av alla kategorier, där bibliotekets möjligheter till service såväl mot den enskilt som de gruppvis studerande blir ett nödvändigt komplement till och en förutsättning för denna utbildning. Automationen beräknas också ge människorna en ökad fritid. I strävandena att skänka ett rikt och vettigt innehåll åt denna fritid har biblioteket sin givna plats.

En placering av det nya huvudbiblioteket vid Götaplatsen markerar därför på en gång bibliotekets ökade betydelse samtidigt som den ger de bästa möjligheterna att föra ut bibliotekets uppgifter i det praktiska livet."

...
Den 4 april 1967 invigdes Stadsbiblioteket av Astrid Lindgren. Låne- och besöksiffror överträffade med hundra procent de kalkylerade. Efter ett år hade över en miljon besökare passerat räkneverket, som ibland gav upp av utmattning och nästan en miljon böcker och andra media registrerats i den, som det kom att visa sig, underdimensionerade låneexpeditionen. Därtill kom de oräknade besökarna, några hundratusen, i tidningsrum och utställningshall.

Störst i Norden

Under de kommande åren var huvudbiblioteket ständigt i

Lisa Skånstedt, Sigurd M, Inga Brita Sjögren (senare gift Söderhjel), Gunnar Pontén

Mer dock beroende på hur det fungerade i verkligheten än hur det såg ut på papperet i det ofta publicerade organisationsschemat.

Själva organisationsmodellen, med sin klara och tydliga ansvars- och beslutsgång, är förvillande likt vad konsulter nu far land och rike kring och marknadsför, nu när det åter ropas på starka chefer.

Sigurd Möhlenbrocks idé om, att i ett rationellt drivet bibliotek, med en genomtänkt arbetsfördelning, så finns all personal alltid i sina diskar i yttre tjänst och behöver inga arbetsrum, visade sig ohållbar p.g. a. att antalet besökare vida översteg vad som kalkylerats. Denna till sin spets drivna arbetsdelning, som testades på det nya Stadsbiblioteket,

blev mycket kritiserad. Det blev aldrig någon arbetsro för bokinköp, gallring, schemaläggning m.m. och det var en orimlig arbetssituation, såväl psykiskt som fysiskt, att ha yttre tjänst, d.v.s. arbeta publikt med låntagarservice, åtta timmar om dagen.

Reviderad generalplan

I årsberättelsen 1968, skrev stadsbibliotekarien, under rubriken "Integrerad kulturverksamhet" om de positiva erfarenheterna av det nya huvudbiblioteket som kulturhus med musik, konst, film, teater. Han skisserade en framtid där alla bibliotek fungerar som lokala kulturcentra och regionbiblioteken som kulturhus i sina delar av staden. En sådan utveckling förespråkades av såväl den statliga kulturutredning som den göteborgska. Längre fram under sjuttioalet polariserades kulturpolitiken i kommunen, vilket ställdes på sin spets i den livliga debatten om nytt operahus. Den politiska motsättningen mellan att satsa på de centrala kulturinstitutionerna eller den s. k. förortskulturen är alltjämt lika aktuell under 2000-talet, men nämndorganisationen gör att den inte blir lika tydlig.

Inkorporeringen av de nya stadsdelarna och förmodade framtida krav på biblioteken såväl socialt som allmänskulturellt föranledde Sigurd Möhlenbrock att 1970 lägga fram

rubrikerna med nya rekord, mest, bäst, störst i Norden, ja, i hela Europa. Studiebesöken från när och fjärran var många, husmodersföreningar och ambassadörer om varandra. Intresset var enormt för detta flaggskepp bland nordiska bibliotek. Kung Gustav VI Adolf kom på besök 1967 och det var första gången han satte sin fot i ett folkbibliotek.

Under de följande tio år, så länge Sigurd Möhlenbrock var stadsbibliotekarie, ingick ett besök vid Stadsbiblioteket i standardprogrammet för alla kommunens prominenta gäster. Flera utländska besiktningar anlidade också biblioteket som samarbetspartner vid mottagningar, för utställningar m.m. Därtill gjorde Sigurd Möhlenbrocks egna internationella kontakter att en strid ström av besökare hittade till Göteborgs nya stora publiksuccé.

I hörsalen spelade Stadsteatern Brecht, Strindberg, Weiss m.m. i stort sett varje kväll. Biljettpriset var till en början en krona och fördubblades senare. Svenska Filminstitutet drev i många år en filmklubb i samma lokal och dagtid spelade biblioteket grammofonkonserter i salen. Entusiastiska tidningsinlägg föreslog att Konserthuset skulle flytta sina kammarkonserter till Stadsbiblioteket, eftersom publiken tycktes ha lättare att hitta dit än till konserthuset. Tanken att biblioteket skulle ge liv åt Götaplatsen, som nyligen i sin ödslighet hemsökts av

"modskravaller" visade sig riktig, 4.000 besökare om dagen märktes. Många uttryckte sin uppskattning av detta nya hus, som sades vara inte en institution utan ett varuhus i information

Från att ha varit Europas mest öppna bibliotek, 88 timmar i veckan, med ett politiskt krav att öppna ytterligare, även lördagar och söndagar 8-22, är Stadsbiblioteket 2007 öppet 62 timmar i veckan och periodvis har det varit ännu mindre. Enligt det ursprungliga politiska beslutet så måste ett kapital på 15 miljoner investerat på stadens mest attraktiva tomt förränta sig, d. v. s. biblioteket skulle användas så mycket som möjligt och en tillkommande personalkostnad kunde då ses som marginell. Senare tiders politiker har inte ansett sig ha råd med ett sådant resonemang.

Hierarkiskt och toppstyrt

Det snabbt växande bibliotekssystemet krävde en ny organisation. Enligt Sigurd Möhlenbrock var denna nya organisation en revolutionerande demokratisering som byggde på en långtgående delegation, i enlighet med den moderna chefsideologi han tillägnat sig på den SAF- kurs för direktörer, staden skickat honom på. Den strikta linje-stabs organisationen uppfattades tio år senare av många i biblioteksvärlden som en av de mest hierarkiska och toppstyrda och kritiserades såväl inifrån som utifrån.

förslag till reviderad generalplan för det göteborgska bibliotekssystemets fortsatta expansion.

I planen fastslogs ännu en gång att 10.000 personer var ett rimligt befolkningsunderlag för att motivera en fast filial, men att undantag kunde göras av geografiska eller andra skäl. Den höga utlåningen föranledde förslag att öka mediabeståndet vid regionbiblioteken till minst 90.000 volymer och höja normen för stadsdelsbiblioteken till 1,5 band per invånare.

Influensområdet för dessa jämförelsevis stora och välförsedda filialbibliotek sades kunna öka till två till tre kilometer. Bibliotekslokalerna skulle var på minst 600 kvadratmeter och om möjligt samordnas med skolor, förutsatt att dessa var placerade i stadsdelens centrum.

Med hänvisning till att plan- och budgetarbete i kommunen i fortsättningen skulle ske mer rullande och integrerat med andra verksamheter och att en generalplan kunde komma att binda upp kommunen ekonomiskt, antog kommunfullmäktige inte generalplanen formellt utan beslöt att rekommendera den som underlag för den fortsatta planeringen inom "programområdet Fritid och Kultur".

År 1973 antog kommunfullmäktige en kulturplan för Göteborg. Vad beträffar biblioteken skulle de enligt planen utvecklas "till mediatek med artotek-, utställnings-, filmverksamhet o.s.v."

Andra ställde kraven

Även barnstugeutredningen, handikapputredningen och utbyggnaden av vuxenutbildningen gav upphov till lokala göteborgska varianter som ställde krav på biblioteken. Flera motioner i kommunfullmäktige berörde biblioteksfrågor med utgångspunkt från ovan nämnda utredningar. Kraven på utökad och förbättrad biblioteksservice ställdes alltmer av andra och inte som tidigare mest av den egna organisationen. Stadsbiblioteket, enkannerligen Sigurd Möhlenbrock, anpassade sig skickligt till allt detta nya och lyckades alltid få sin organisation att, åtminstone i teorin, ligga minst ett steg före i utvecklingen.

Samtidigt påpekade man ständigt från bibliotekets sida att inga nya propåer kunde anammas fullt ut utan

nya resurser. Allt hade prislappar som noga beräknades och presenterades som menyer för politikerna att välja bland.

De växande sparkraven innebar att det var slut med det politiska samförståndet, den s. k. göteborgsandan. Prioriteringarna vad gällde såväl expansion som besparingar i bibliotekssystemet blev partiskiljande. Det borgerliga blocket förespråkade bibehållen och helst utökad service vid huvudbiblioteket och satsning på handikappade och allmänskulturell verksamhet, medan den socialdemokratiska sidan ville prioritera ytterstadsdelarna i alla avseenden och uppsökande arbete bland "socialgrupp tre", i första hand industriarbetarna.

Enig var man dock om att sparkraven på biblioteksförvaltningens budget, som bara stod för en knapp procent av kommunens, var orimliga och gjorde det omöjligt att leva upp till den antagna målsättningen och de rekommenderade utbyggnadsplanerna, vilket man ständigt påtalade för de kommuncentrala instanserna. Vid flera tillfällen lyckades man, med stöd av en stark opinion i media och bland brukarna, få ökad medelstildelning för att undvika alltför drastiska nedskärningar.

Visioner blev arkivhandlingar

Sigurd Möhlenbrocks sakkunskap och auktoritativa sätt att lägga fram idéer och förslag gjorde att han fram till vändpunkten i ekonomin i början av sjuttioalet alltid fick igenom sina skrivelser oberoende av nämndens politiska sammansättning. Ett tjugotal nya bibliotek byggdes och ytterligare några tillkom genom inkorporering och som mest fanns det sex bokbussar. Den markerade blockpolitiken som sedan följde var betydligt svårare för den etablerade socialdemokraten och biblioteksideologen Sigurd Möhlenbrock att hantera. Efter att ha varit drivande i ett inikt uppbyggnadsarbete, tvingades han de sista åren att hålla i den begynnande nedmonteringen och att se många av sina visioner blott bli arkivhandlingar. Detta vare en av anledningarna till att han 1978, vid 63 års ålder valde att gå i pension. Därmed avslutades en dynamisk och expansiv epok i svensk bibliotekshistoria.

Krav på medinflytande

Ett annat del av sextio- och sjuttioalets historia, kraven på mer demokrati på arbetsplatsen, var inte ett lika framgångsrikt kapitel i den Möhlenbrockska bibliotekshistorien. Den växande kommunala förvaltningsapparaten skapade organisationer som var för stora att styras på det traditionella patriarkaliska sättet. De anställda ställde allt mer värlartikulerade krav på inflytande och möjlighet att delta i planering och beslut, inte bara lyda order. Rent formellt tillkom först ett nytt företagsnämndsavtal 1968 och sedan MBL-lagen 1977. Lokala varianter förhandlades fram och anbefalldes i Göteborgs kommun.

I detta demokratiseringsarbete lyckades Stadsbiblioteket mindre väl. Enligt Sigurd Möhlenbrock beroende på att de fackliga företrädarna vägrade inse att det var politikerna som ytterst hade beslutsrätten.

Trots omorganisationer blev det än mer uppenbart att relationen mellan stadsbibliotekarierna och personalen, framförallt bibliotekarierna, var problematisk. Situationen förvärrades ytterligare i samband med arbetsmarknadskonflikten 1971, då de SACO-anslutna bibliotekarierna lockoutades. Stadsbibliotekarierna valde att, till skillnad från vid konflikten på femtiotalet, hålla bibliotek öppna med enbart låneexpeditionspersonal och betonade hur bra det gick. Detta uppfattades av många som ett ställningstagande i konflikten från stadsbibliotekariens sida, vilket kom att skada den alltid känsliga relationen mellan bibliotekets olika yrkeskategorier och vidga förtroendeklyftan mellan bibliotekarierna och den administrativa ledningen.

Demokratiseringen tog två vägar, den fackliga och tjänstevägen. Biblioteksförvaltningen inordnade sig i den organisation med företagsnämnd, skyddskommitté, utbildningskommitté, fackliga representanter i biblioteksnämnden, allmänna personalmöten och till sist MBL-förhandlingar som krävdes från kommuncentralt håll. När de fackliga organisationerna väl kommit så långt det var möjligt i medinflytande innebar uppdraget till stor del att prioritera mellan nedskärningsförslagen. Sigurd Möhlenbrock drog sig så småningom helt ur och deltog inte i MBL-

förhandlingarna.

Det fanns ett uppdämt krav från många av de nyanställda att få större ansvar och inflytande vad gällde de egna arbetsuppgifterna, att få vara med och påverka planer och förslag och att få använda eget omdöme och kompetens mer, istället för den växande mängden centralt fastställda rutiner och regler.

Tonen i kommunikationen mellan personalen och ledningen förändrades, man anhöll inte längre "vördsamt" utan krävde

När man 1972 i ett nummer av **bis**, kritiserade den hårt drivna arbetsdelningen och de "massproducerade" förortsbiblioteken i Göteborg svarade Sigurd Möhlenbrock i personaltidningen:

"Bisare i Göteborg för en gång skull inte anonyma - har i BIS Göteborgsnummer vädrat sitt missnöje med det mesta och med biblioteksetablissemang i synnerhet. Detta kommer ingalunda överraskande, tvärtom är det väl rätt karakteristiskt för vederbörande att man på allt sätt vill svartmåla den institution, som man av någon underlig anledning sökt anställning hos. Vad jag däremot har svårt att förstå är att man inte omgående söker sig därifrån, så att man inte i längden blir miljöskadad av tjänstgöringen i de monotona, färglösa och trista förortsbiblioteken.

Medkänslan med de stackars kontorslavarna vid det löpande bandet i biblioteksfabriken vid Götaplatsen borde väl logiskt leda till ett förslag om arbetsbyte mellan expeditionspersonal och facksalsbibliotekarierna, så att man exempelvis tjänstgör halva arbetsdagen i varandras arbetsplatser.

..."

"Bisarna" svarade med att föreslå stadsbibliotekarien att arbeta i låneexpeditionen. Flera av dessa bissare är alltså aktiv i Göteborg och ser idag som sin främsta uppgift att försvara och vidareutveckla det biblioteksnätverk, som byggdes upp under Sigurd Möhlenbrocks tid som stadsbibliotekarie.

Sydafrikabesök

Personalens skrivelse och namnlistor i protest mot att stadsbibliotekarien tog emot en sydafrikansk bibliotekarie 1972 besvarades med "att utrikespolitiken i det här landet är en uppgift för UD och icke för

kommunala förtroendemän och tjänstemän. Någon "kungörelse" över aviserade besök av in- och utländska kollegor har aldrig tillämpats och kommer inte heller att ske i fortsättningen. Vad slutligen "avskyn" beträffar är väl sympatier och antipatier oftast ömsesidiga".

Att stadsbibliotekarien dagen därpå tog emot en delegation från Högsta Sovjet väckte inga protester och var förmodligen inte känt bland personalen. Kanske hade många uttalanden varit mindre hårda om Sigurd Möhlenbrock påmint sig vad han själv sagt i sitt mycket välformulerade och personliga bibliotekspolitiska tal vid SAB-mötet i Göteborg 1968:

"... Men vi som fortfarande var unga vid andra världskrigets slut visste väl inte så noga vad slags bibliotek vi ville åstadkomma. På ungdomars vis ville vi väl framförallt en förändring, kanske till och med för förändringens egen skull. I vår kritik av den bestående biblioteksordningen..."

Hade Sigurd Möhlenbrock dessutom försökt att förmedla sin biblioteksidéologi till 70-talets unga radikala biblioteksanställda hade de förhoppningsvis insett att man var ense om målet och vägen. Åsiktskillnaden gällde färdstättet. Sjuttioalet blev ett decennium då de många nyanställda försökte och till viss del lyckades förändra och påverka såväl tjänstevägen som den fackliga vägen och med mer obyråkratiska metoder.

För oss som tillhörde den så kallade 68-vänstern var det något av en kulturchock att börja jobba i Huset Möhlenbrock, som dåvarande inköpschefen, kallade Stadsbiblioteket. Självt började jag som elev i maj -68 och klampade in i traskor, jeans och indisk skjorta med speglar och bjällror och givetvis FNL-märke och trodde inte det var sant att det rådde strikt klädkod med långbyxförbud för kvinnor. Först flera år senare blev det tillåtet med

Barbro Malmberg och Sigurd Möhlenbrock.

"byxdress".

För mig, som inte ägde en kjol, och var van vid vänsterns stormöten, arbetsgrupper, snabba flygblad, bulletiner och demonstrationer och just ockuperat Enskilda banken, föreföll Stadsbibliotekets regelstyrda, hierarkiska system, där alla var rädda för chefen, vara ett praktexempel på det borgerliga system som skulle krossas!

För Sigurd Möhlenbrock, som byggt sitt imperium, en folkbildnings bastion i kamp mot borgerligheten, blev vi som angrep honom från vänster likt en kniv i ryggen, men avståndet var för långt för denna mycket senare insikt.

Under arbetet med boken **Fullbokat - folkbibliotekens historia i Göteborg 1862 - 1997** (1997), fick jag möjlighet, att genom ett par långa intervjuer, läsning av Sigurd Möhlenbrocks alla tjänsteutlåtanden, artiklar och böcker och en del fortsatta kontakter med honom, nyansera och revidera min bild av den chef som så många fruktat men få av de underlydande haft någon dialog med.

Att denna omvärdering var ömsesidig ringde Sigurd Möhlenbrock och meddelade för några år sedan, han sa sig ångra att vi inte samarbetat!